

پژوهشهای در آستانه نشر پژوهشهای در آستانه نشر پژوهشهای در آستانه نشر پژوهشهای در آستانه نشر

محمد علی مهدوی راد

ترجمه و تحقیق شوارق الألهام

ملاً عبدالرزاق لاهیجی (م ۱۰۷۲) از فیلسوفان، متکلمان و متفکران بزرگ قرن یازدهم است. به گفته استاد بزرگ فلسفه، حضرت سید جلال الدین آشتیانی، وی «از اعظم تلامیذ آخوند ملاً صدرا و از اجله محققان عصر خود در حکمت مشاء و اشراق و یکی از بزرگترین متکلمان در چهار قرن اخیر بلکه یکی از محققترین متکلمان در دوره اسلامی است».

استاد در ادامه گفتارش درباره وی می نویسد:

ملاً عبدالرزاق از لحاظ شخصیت علمی قابل مطالعه است، به حسب ظاهر فیلسوفی مشائی و پابند به براهین صرف حکمی است ولی بعد از تفکر و مطالعات زیاد در آثار او معلوم می شود که در حکمت اشراق سرآمد دانشمندان زمان بود و حکمت الأشراق سهروردی را تدریس می نمود و در تصوف نظری و عملی صاحب اطلاع کافی و محیط بر افکار محققان از عرفا و طریق و معرفت حقیقی را منحصر به روش و طریق اهل عرفان می داند. (منتخباتی از آثار حکمای الهی

ایران، ج ۱، ص ۲۷۲ و ۲۷۴).

از جمله آثار گرانتقدر و ارجمند و بزرگ این فیلسوف عالیقدر، کتاب شوارق الالهام فی شرح تجرید الکلام است. علامه شیخ آقا بزرگ تهرانی در آغاز گزارش شرحهای شوارق درباره آن نوشته اند:

بهترین کتاب درباره عقاید شیعه امامیه است که نام حقیقی آن تحریر العقائد بوده است، اما به «تجرید» مشهور شده. و اکنون جز بدین نام شناخته نیست. عالمان فریقین این کتاب را ستوده و با تمام حرمت و بزرگداری به شرح آن پرداخته اند. آنگاه علامه تهرانی ستایش قوشچی را یاد می کند که:

آن را به گنجینه شگفتیها، و آکنده از ناپیدائیها با حجمی کوچک و چینی مختصر اما اطلاعات و آگاهیهای گسترده و شکوه جایگاه، استواری در مطلب و مقبولیت در دیدگاه عالمان و بی بدیلی از آبادیها و شهرها ستوده است. شرحها، توضیحات و تعلیقه های فراوانی که بزرگان از متکلمان و فیلسوفان درباره آن نگاشته اند، همه و همه نشانگر جایگاه عظیم و والای این اثر فخیم است. (رک:

شرح منازل السائرین

کمال الدین عبدالرزاق کاشانی تحقیق: محسن بیدارفر،

انتشارات بیدار، قم

منازل السائرین از متون بسیار مهم و معروف عرفان عملی است. بسیاری از عالمان جایگاه والای این اثر را در عرفان ستوده و عالمانی در توضیح و تبیین آن شرحها و توضیحات شایان توجهی سامان داده‌اند. (منازل السائرین انتشارات مولی، ص ۶ و ۷؛ کشف الظنون، ج ۲، ص ۱۸۲۸). صلاح الدین المنجد، کتابشناس معروف جهان عرب می‌نویسد:

منازل السائرین، از اکثر کتابهای تصوف اسلامی در مرتبت عرفان و تأثیرگذاری برتر است... وی برای بیان مقامات راه تصوف، که سالکان به سوی خدا صلی می‌کنند، بنیادهای قرآنی دریافته و کتاب را با گزیده‌گویی و بیان روشن سامان داده است، و از این روی کتاب وی همواره مرجع و راهنمای عمده تصوف بوده است (منازل السائرین، ترجمه دکتر روان فرهادی ص ۹ با اندکی تصرف و تلخیص)

دکتر سعید افغانی در اثر ارجمندش، «شیخ الاسلام عبداللّه الانصاری الهروی» نوشته‌اند که بی‌گمان منازل السائرین از نفیس‌ترین آثار تصوف اسلامی است از این روی بسیاری از عالمان بدان شرح نوشته‌اند (ص ۱۰۹).

از جمله شرح‌های مهم و سودمند منازل السائرین، شرح کمال الدین عبدالرزاق کاشانی، عارف بزرگ قرن هشتم هجری است. آقای محسن بیدار به تحقیق دقیق این شرح گرانبقدر همت ورزیده است. تحقیق و تصحیح وی بر اساس نسخه‌های زیر انجام می‌گیرد:

- (۱) نسخه شماره ۷۴۷ کتابخانه داماد ابراهیم پاشا در ترکیه.
- (۲) نسخه شماره ۶۶۲ مجلس، نگاشته شده به تاریخ ۸۷۲.
- (۳) نسخه شماره ۱۳۲۱ کتابخانه مدرسه شهید مطهری، نگاشته شده در سده دهم.
- (۴) مجموعه شماره ۸۵۴ دانشگاه تهران، نوشته شده به سال ۸۱۳.
- (۵) نسخه ۱۸۸۰ دانشگاه تهران، نوشته شده به سال

الدربعه، ج ۳، ص ۳۵۲ و ج ۱۳، ص ۱۳۸). یکی از بهترین، مهمترین و استوارترین شرحها، کتاب مورد گفتگوست. از این شرح گرانبقدر استادان و محققان با تعبیرهایی چون شرحی متقن و دارای تحقیقات عمیق (ریحانة الأدب، ج ۴، ص ۳۶۲) و شرحی معتبر (احوال و آثار خواجه نصیرالدین طوسی، ص ۴۲۷) و شرحی نفیس و بی‌نظیر (منتخباتی از آثار حکمای الهی ایران، ج ۱، ص ۳۳۲) یاد کرده و جایگاه والای آن را ستوده‌اند. شوارق الالهام با حواشی و بدون حاشیه بارها به صورت چاپ سنگی و با قطع رحلی نشر یافته است.

(فهرست کتابهای چاپی عربی، ص ۵۷۶). اما روشن است که این اثر گرانبقدر نیازمند چاپی است منقح، دقیق و چشم نواز.

اکنون انتشارات حکمت همت ورزیده است تا ترجمه شوارق الالهام را منتشر سازد. در ضمن ترجمه برای دست یافتن به متنی استوار و دقیق و بی‌غلط، متن کتاب را با نسخه‌های معتمدی مقابله و تصحیح کرده‌اند که مالا متنی منقح و دقیقی از متن نیز سامان داده شده است.

جلد اول ترجمه در حال حروفچینی است که بزودی نشر خواهد یافت و متن منقح آن نیز پس از ترجمه منتشر خواهد شد. توفیق ناشر و محقق را در عرضه ترجمه و متن این اثر گران ارج از خداوند خواهانیم.

(۶) نسخه ۳۴۳۱ دانشگاه تهران، تحریر سال ۸۶۶.
 (۷) نسخه ۱۲۵۹، کتابخانه فیض الله ترکیه، نگاشته شده
 به سال ۸۹۲.

محقق محترم افزون بر مقابله دقیق نسخه‌ها و ثبت و ضبط اختلاف نسخ آنها، در پانوشتها بین این شرح و شرحهای دیگر، بویژه شرح عقیف الدین تلمسانی، مقایسه کرده و توضیحاتی در توضیح و تبیین متن افزوده است.

تمهید القواعد الأصولیه والعربیه

تحقیق: دفتر تبلیغات اسلامی شعبه مشهد

تبیین قواعد فقهی، اصولی و ادبی و چگونگی تاثیر آنها در دانشها، بویژه دانش فقه، از موضوعاتی است که از دیر باز توجه عالمان را به خود معطوف داشته است. در این میان، بازشناسی قواعد اصولی و چگونگی ارتباط آن با فقه و اثر تاثیر اختلاف آراء اصولیان در استنباطهای فقهی، شایان توجه و قابل تأمل است در این عرصه می توان از کتابهایی مانند تخریح الفروع علی الأصول زنجانی (م ۶۵۶) و التمهید فی تخریح الفروع علی الأصول، اسنوی شافعی (م ۷۷۲) و مفتاح الوصول الی بناء الفروع علی الأصول، تلمسانی (م ۷۷۱) یاد کرد. برخی از قواعد ادبی و عربی نیز در استنباط از جایگاه مهم و نقش بسزایی برخوردارند. ارزیابی این تاثیر و تأثر و نقش اختلاف آراء در چگونگی قواعد عربی در استنباط نیز کما بیش مورد توجه عالمان بوده است، و در این باب از جمله می توان از کتاب الکوکب الدرّی، اسنوی شافعی (پیش گفته) یاد کرد.

فقیه بلند پایه و چهره پر شکوه و خونین تشیع، شهید ثانی-رضوان اله علیه- آنچه را پیشتر یاد کردیم، یعنی بازشناسی قواعد اصولی و ادبی و عربی و نقش آنها در استنباط فقهی، یکجا گرد آورده و اثری فخیم و کتابی بی یدیل سامان داده است. شهید در این اثر بر خلاف آثار پیشینیان از مدار بحث بیرون نرفته و بحثهای استطرادی را بر صفحات کتاب نیفزوده و دقیقاً آنچه را که رابطه تنگاتنگ با موضوع داشته آورده و با توجه به آراء و اندیشه های دیگران به نقد و بحث پرداخته است. بهر حال کتاب شهید،

گنجینه ای است آکنده از قواعد اصولی لغوی، ادبی، فقهی و بحثهای تحقیقی و ژوف اصولی و ادبی و قواعد کارآمد و سودمند دیگر.

تحقیق و تصحیح و تعلیق کتاب- اکنون پایان یافته و در مراحل نهایی صفحه آرایی است- اکنون تعلیق تحقیق و تصحیح کتاب بر اساس دو نسخه انجام گرفته است:

(۱) نسخه کتابخانه آستان قدس رضوی به شماره ۷۳۳۴ که به سال ۹۶۷ نگاشته شده و نسخه ای است مصحح و دقیق که اصل قرار داده شده است.

(۲) نسخه همان کتابخانه به شماره ۱۳۸۵۶ که به سال ۹۸۷ نگاشته شده است.

محققان ابتدا این دو نسخه را مقابله کرده اند و آنگاه نتیجه را با چاپ سنگی سنجیده اند و اختلاف نسخ سودمند را در پانوشتها ضبط کرده اند. افزون بر این، در حد امکان اقوال منقول و تمام روایات استخراج شده و توضیحاتی درباره مطالب متن کتاب در پانوشتها آورده شده است.

Etan Kohlberg ,, A Medieval Muslim Schoar At Work ,, Ibn Tawus And His Library , E. J. Brill, 1992.

رضی الدین علی بن موسی بن جعفر بن طاووس (م ۶۶۴) از عالمان، محدثان و دانشوران برجسته شیعی در قرن هفتم هجری است. تأثیر وی در تاریخ شیعه، بویژه در

اختیار داشته است حدود ۶۷۰ کتاب را از آثار ابن طاووس استخراج و معرفی کرده است. این کتاب در دو بخش و مجموعاً در چهار باب تنظیم شده و به ترتیب به چهار موضوع پرداخته است:

(۱) زندگی و اندیشه ابن طاووس، (۲) آثار و تالیفات وی، (۳) گزارش تفضیلی کتابخانه وی، (۴) فهرست کتابهای کتابخانه ابن طاووس که بخش اصلی و مهم کتاب است. این فهرست بر اساس آثار ابن طاووس گرد آمده است و در آن از تمام کتابهایی که سید ابن طاووس از آنها مطلب نقل کرده و یا از آنها یاد کرده، سخن رفته است.

شیوه معرفی کتابها بدین گونه است که مؤلف در آغاز، نام کتاب و مؤلف را بدقت ثبت می‌کند و آنگاه کتابهایی از سید ابن طاووس یاد می‌کند که در آنها از آن کتاب، مطلبی نقل شده است. افزون بر این، اگر کتابی از این مجموعه چاپهای متعددی داشته، دست کم دو چاپ مهم آن یاد شده است. آنگاه توضیحاتی درباره کتاب و چگونگی محتوا و چاپ آن، باقی ماندن و یا از دست رفتن آن. و تطبیق نقلها با کتابهای موجود و دیگر اطلاعاتی که در زمینه شناخت کتاب سودمند است، آورده شده است.

در این تحقیق نشان داده شده است که بیش از یک سوّم اطلاعات و نقلهای ارائه شده سید ابن طاووس، منحصر به فرد است که این حجم قابل توجهی از اطلاعات کتابشناسانه از آثار دانشمندان است که آن بزرگوار برای نسلهای واپسین به یادگار نهاده است. مؤلف، کار پژوهش را با دقت و در کمال روشمندی انجام داده است و برای کاستن از حجم کتاب جهت انواع اطلاعات کلی، علائمی در نظر گرفته است و در پایان، فهرست مؤلفان، کتابها، منابع و اعلام آورده شده است. اکنون با توجه به اهمیت اطلاعات نهفته در این اثر، آقایان علی قرئی و رسول جعفریان همت ورزیده که این کتاب را به فارسی برگردانند. مترجمان افزون بر ترجمه آن، گاه توضیحات لازم را در پانوشتها آورده‌اند.

اکنون این ترجمه به پایان رسیده و امید است هر چه زودتر منتشر شود.

فرهنگ و سیاست، بسیار عمیق بوده است. وی و خاندانش (آل طاووس) فصل مهمی از تاریخ اندیشه تشیع را تشکیل می‌دهند. سید ابن طاووس افزون بر برجستگی در صحنه عمل و اندیشه در میان دانشوران شیعی، و حتی سنی، از امتیاز ویژه‌ای نیز برخوردار است. در آثار وی که حجم قابل توجهی از مجموعه آثار مدون فرهنگ اسلامی را تشکیل می‌دهد، ارائه آگاهیهای کتابشناسانه درباره کتابهایی که از آنها بهره گرفته و بدانها مراجعه کرده، یا توجه به دوران حیات او شایان توجه است. او هرگز به نام کتاب بسنده نمی‌کند، نام مؤلف را دقیقاً می‌آورد و گاه اطلاعات جالبی درباره مؤلف عرضه می‌کند، نسخه مورد استفاده را می‌شناساند، قطع کتاب، جلد و جزء و حتی برگ (پشت یا روی آن) و در مواردی سطر و مورد مراجعه را نیز مشخص می‌کند. ارزش این اقدام کارآمد ابن طاووس را پیشتر نیز برخی از عالمان دریافته بودند. از جمله آقای آل یاسین اطلاعات باقی مانده در آثار ابن طاووس را درباره کتابها، در مجله «المجمع العلمی العراقی» به سال، شماره منتشر کرد که بالغ بر چهارصد عنوان بوده است.

نگاشته آل یاسین در حد یک مقاله هیچگونه توضیحی درباره آن آثار را عرضه نکرده صرفاً یاد کرد کتابها در آثار ابن طاووس بدون نشان دادن جای این کتابها در آثار ابن طاووس.

کتاب مورد گفتگو اثری است کارآمد و مفصل که مؤلف با سختکوشی و تبعی در خور تقدیر با امکاناتی که در